

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з наукової роботи
Чорноморського національного
університету імені Петра Могили
доктор наук державного управління, професор

В.П. Беглиця

березня 2021 р.

ВИСНОВОК

Чорноморського національного університету імені Петра Могили щодо дисертації **Михайлова Максима Олексійовича** на тему «**Механізми удосконалення виборчого процесу в Україні**», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 – публічне управління та адміністрування (галузь знань 28 «Публічне управління та адміністрування»)

ВИТЯГ З ПРОТОКОЛУ №

від «03» березня 2021 року.

фахового семінару кафедри публічного управління та адміністрування, з запрошенням фахівців інших кафедр Чорноморського національного університету імені Петра Могили, а саме: місцевого самоврядування та регіонального розвитку; соціальної роботи, управління і педагогіки Інституту державного управління тощо.

ПРИСУТНІ:

1. Ємельянов Володимир Михайлович, д.держ.упр., професор (директор Інституту державного управління);
2. Андріяш Вікторія Іванівна, д.держ.упр., доцент;
3. Антонова Людмила Володимирівна, д.держ.упр., професор;
4. Багмет Михайло Олександрович, д.і.н., професор;
5. Беглиця Володимир Петрович, д.держ.упр., в.о. професора;
6. Бондар Ганна Леонідівна, к.політ.н., доцент;
7. Євтушенко Олександр Никифорович, д.політ.н., професор (зав. кафедри);
8. Іванов Микола Семенович, д.політ.н., професор;
9. Козлова Людмила Василівна, к.держ.упр, ст. викладач;
10. Палагнюк Юліана Вікторівна, д.держ.упр., професор;
11. Сорока Світлана Вікторівна, д.держ.упр., професор;
12. Стоян Олександра Юріївна, д.держ.упр., доцент;
13. Скиба Тетяна Юріївна, к.держ.упр, викладач;
14. Тимофєєв Сергій Павлович, к.держ.упр, доцент;
15. Шевчук Олександр Володимирович, д. політ. наук, професор;
16. Штиршов Олександр Миколайович, к.держ.упр, доцент (зав. кафедри);
17. Шульга Анастасія Алімівна, к.держ.упр, викладач.

ЗАПРОШЕНІ:

18. Івашова Людмила Миколаївна, д. держ. упр., професор, професор

Лопушинський Іван Петрович., д. держ. упр., професор, завідувач кафедри державного управління і місцевого самоврядування Херсонського національного технічного університету (м. Херсон);

20. Сиченко Віктор Володимирович, д. держ. упр., професор, ректор Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради» (м. Дніпро);

Ларіна Наталія Борисівна, к. пед.н., доцент, в.о. завідувача кафедри публічного управління та публічної служби Національної академії державного управління при Президентові України.

Головуючий: Ємельянов Володимир Михайлович, доктор наук з державного управління, професор.

Секретар: Штиршов Олександр Миколайович, кандидат наук з державного управління, доцент.

Присутні на засіданні 21 особа (всього 14 докторів наук, в тому числі 10 докторів наук з державного управління, 7 кандидатів наук).

СЛУХАЛИ: доповідь здобувача **Михайлова Максима Олексійовича** на

т
е
м
у

Тема дисертації **Михайлова Максима Олексійовича** затверджена Вченою Радою Національної академії державного управління при Президентові України 24 листопада 2016 року (протокол № 240/11-5); уточнена 04 лютого 2021 року (протокол №).

а

Науковий керівник – **Ларіна Наталія Борисівна**, кандидат педагогічних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри публічного управління та публічної служби Національної академії державного управління при Президентові України.

м

и

ДОПОВІДЬ ЗДОБУВАЧА: Доповідач обґрунтував актуальність обраної теми, визначив мету, завдання, методологію та методику дослідження, характеризував об'єкт та предмет дисертації, виклав основні наукові положення та висновки, що виносяться на захист, вказав науково-практичну значущість роботи, зазначив про впровадження результатів дослідження.

с

У дисертації здійснено наукове обґрунтування та розробку теоретико-практичних засад механізмів удосконалення виборчого процесу в Україні у системі багаторівневого публічного управління, що дає підстави зробити відповідні висновки та узагальнення.

л

е

н

1. На основі вивчення наукової літератури здійснено аналіз еволюції виборчого процесу на різних етапах розвитку державотворення, завдяки якому визначено чотири основні етапи виборчого процесу у світовій політико-правовій практиці.

Узагальнено тенденції виборчого процесу в умовах історичного розвитку України, виокремлено відсутність ознак загального характеру, починаючи від Античної епохи до Козацької доби, виявлено недоліки в політико-правовому та організаційно-правовому аспектах цього періоду.

У роботі обумовлені зміни тенденцій виборчого процесу за часи незалежності України відповідно до змін виборчого законодавства, що сформоване на засадах демократичних перетворень нової Конституції України (28.06.1996р.), імплементації міжнародних стандартів (конституційна реформа 08.12.2004р.) та запровадження Виборчого Кодексу України в практику виборчого процесу (19.10.2019 р.), що позитивно вплинули на розвиток вітчизняного виборчого процесу в умовах демократизації українського суспільства.

2. Здійснений аналіз джерельної бази та понятійного поля дослідження засвідчили, що попри існування значного масиву зарубіжної та вітчизняної наукової літератури, присвяченої виборчим процесам, наукові розвідки щодо механізмів їх удосконалення практично відсутні або, здебільшого, ґрунтуються на опрацюванні міжнародної та вітчизняної нормативно-правової бази, що регулює розвиток конституційних або організаційно-правових засад, принципів їх застосування у виборчому процесі.

Встановлено, що сутність поняття “виборчий процес” та дефініції “механізми удосконалення виборчого процесу” тлумачиться різними вченими неоднозначно, тобто в залежності від галузі знань, у якій здійснюються дослідження. Відтак дискусія між науковцями щодо остаточного та загальноприйнятого тлумачення цих понять продовжує тривати. Запропоновано уточнене визначення поняття “*виборчий процес*” та феномену “*механізми удосконалення виборчого процесу*”; введено в науковий обіг понятійно-категорійного апарату терміни “*електоральний маркетинг*”, “*електоральний менеджмент*”, “*публічна кіберсоціалізація*”, які запропоновані як інноваційні інструменти реалізації механізмів удосконалення виборчого процесу в системі багаторівневого публічного управління України.

3. З’ясовано наукові підходи щодо вивчення механізмів удосконалення виборчого процесу як предмета науково-методологічного аналізу, зокрема: інституціональний, структурно-функціональний, системно-процесуальний, що сприяють класифікації механізмів на базові та спеціальні у сфері знань “Публічне управління та адміністрування”, розширюють можливості їх застосування для прийняття рішень на інституціональному, управлінському та технологічному рівнях. До базових належать механізми державного управління, державного регулювання, адміністративний менеджмент. До спеціальних традиційних – інформаційний, демократичний, організаційно-правовий, комунікативний, організаційно-методичний, фінансово-економічний, структурно-функціональний, соціально-психологічний, технологічний та ін. В умовах реформування державного управління в публічне управління

запропоновано доповнити класифікацію спеціальних механізмів сучасними інноваційними, зокрема такими як інституціональний, електоральний та ресурсний, які позитивно вплинуть на удосконалення виборчого процесу в системі багаторівневого публічного управління України.

4. Охарактеризовано сучасні спеціальні механізми удосконалення виборчого процесу в Україні, виокремивши інструменти та технології їх реалізації.

Інституціональний механізм розглядається через призму перехідного періоду від традиційної системи державного управління до публічного управління, як нового виду державотворення, що реалізується за допомогою нормативно-правових та інституційних інструментів. Основними компонентами визначено нормативно-правову діяльність, результатом якої є система взаємопов'язаних документів (концепції, доктрини, директиви, закони, укази, постанови, розпорядження, накази) та організаційно-функціональну діяльність, яка представлена шестиетапною структурно-функціональною схемою в структурі інституціонального механізму удосконалення виборчого процесу в Україні, що є доволі умовним, оскільки регулюються практикою, міжнародними стандартами та рівнем розвитку демократизації суспільства. Лише за таких чинників виборчий процес може стати повноцінним формальним інститутом законодавчого врегулювання, встановлення та закріплення принципів, визначення організаційно-функціональної структури, а також норм і правил, в межах яких і на підставі яких він може існувати.

Запровадження електорального механізму зумовлено демократизацією електоральної участі, що має інституціональну структуру й відбувається на рівні політичних акторів, уряду й громадянського суспільства, реалізовується засобами інноваційних інструментів – електорального маркетингу та електорального менеджменту, фасилітації, технологій краудсорсингу та Інтернет-комунікацій. Ці інструменти здатні трансформувати інноваційні підходи удосконалення виборчого процесу в системі багаторівневого публічного управління для протистояння електоральному абсентеїзму, що є індикатором нестабільності політичної та соціально-економічної системи, недовіри людей до владних інститутів, делегітимізації влади; електоральному антиінтелектуалізму, що пов'язаний з відсутністю компетенцій і знань для здійснення раціонального вибору.

Розкрито сучасні технології та інструменти реалізації ресурсного механізму, що складається з фінансового, інформаційного, технологічного та кадрового компонентів. Технологія краудфандингу або народного фінансування є одним із методів деолігархізації влади в Україні, забравши у неї такий ресурс, як гроші, водночас згенерує достатнє мотиваційне підґрунтя для наповнення виборчого бюджету самими виборцями. Застосування фінансо-інструментального підходу забезпечить системний відкритий контроль за використанням дозволених джерел, дотриманням установлених лімітів пожертвувань при загальному і цільовому фінансуванні, витрат партій з метою подолання політичної корупції та підвищення їх ролі у суспільних відносинах, що стимулюватиме розвиток політичної конкуренції, підвищення інтенсивності та якості політичних рішень, зробить фінансово незалежними партії, які

матимуть високий рівень підтримки громадян, що вплине на удосконалення виборчого процесу.

Застосування технології публічної кіберсоціалізації в інформаційній компоненті ресурсного механізму сприятиме формуванню специфічних компетенцій щодо сутності мережевих виборчих технологій, успішній адаптації до публічного кіберпростору, здатності оцінити отриману інформацію, визначити її характер (об'єктивний/суб'єктивний), адекватно реагувати на деструктивні підходи до комунікації в мережі (тролінг, атаки ботів), розрізняти технології маніпулювання в мережевих електоральних комунікаціях.

Розвиток професіоналізації суб'єктів участі у виборчому процесі визначений як один з найважливіших кадрових компонентів ресурсного механізму, який впливає на підвищення правової культури її учасників, удосконалення їх професійної підготовки щодо впровадження цифрових компетенцій. Розроблений та запропонований проєкт Комплексної програми підготовки учасників виборчого процесу забезпечить формування цифрових компетентностей державних і недержавних суб'єктів участі, підвищення рівня цифрової грамотності населення.

5. Узагальнено кращий світовий досвід із удосконалення виборчого процесу на різних рівнях та встановлено можливості його імплементації у вітчизняній практиці, що дало змогу продемонструвати перспективи запровадження електронних виборів в Україні. Світовий досвід продемонстрував сприяння засобів електронного врядування та цифрової демократії щодо залучення громадян до виборчих процесів, налагодження ефективної взаємодії між владою та громадою в країнах зі сталою демократією, зокрема в державах-членах Європейського Союзу, США, латиноамериканських та ін. країнах.

Визначено низку тенденцій із запровадження електронних виборів, які продемонстрували важливість зосередження уваги на цифровізації участі громадян у виборчих процесах, застереженню від негативних тенденцій, таких як хакерство, маніпулювання, корупційність тощо, що можуть виникнути під час електронного голосування, електронного підрахунку голосів тощо. Однак в результаті системного розвитку цифрової демократії відбувається синергія ресурсів, що підвищує рівень життя громадян у соціально-економічній, гуманітарній та суспільно-політичній сфері діяльності.

6. Обґрунтовано перспективи запровадження електронних виборів в Україні та розроблено науково-практичні рекомендації щодо застосування моделі реалізації механізмів удосконалення виборчого процесу, направленої на гармонізацію розвитку суспільно-владних відносин в системі багаторівневого публічного управління в умовах цифрової демократії в Україні.

Проаналізовані Інтернет-ресурси на президентських та парламентських виборах у 2014, 2019 рр. та на місцевих виборах у 2020-х роках, які окреслили зміну в кількісних та якісних підходах політичних функціонерів до використання Інтернет-комунікацій у виборчих процесах. Прогнозовано подальше збільшення рівня функціонування Інтернет-ресурсів у виборчому процесі, однак проблемою залишається те, що політики під функціональними можливостями Інтернет-

ресурсів часто розуміють технології маніпулювання громадською думкою. Отже, Інтернет-комунікації стають інструментом здобуття влади, а не складовою частиною нового, демократичного дискурсу. Розроблена модель сприяє обґрунтуванню науково-практичних рекомендацій інститутам влади, бізнесу, громадянського суспільства щодо запровадження системи електронного голосування, обов'язкового електронного підрахунку голосів, що становитиме інтерес для молоді, проте не “злякає” і зрілих, і літніх виборців, а отже, не поглибить наявний “цифровий розрив”. Запровадження такої системи має розпочатися з детального тестування технологічної інфраструктури, адже її покращення й приведення до оптимального стану забезпечить розвиток роз'яснювальних й освітніх кампаній.

Упровадження електронних виборів в Україні можна розпочати з пілотних проєктів, обравши найбільш технологічно оснащені міста (наприклад: Вінниця, Київ, Харків та ін.), і підбити результати наступних виборів за допомогою системи змішаного голосування (електронного й паперового) та електронного підрахунку голосів.

Автор зазначив, що у найближчій перспективі важливим є продовження дослідження теоретико-методологічних та науково-практичних засад електронних виборів в Україні. Такі дослідження можна здійснити лише в тісній співпраці органів державної влади, органів місцевого самоврядування, наукових інституцій, бізнесу та громадянського суспільства для виконання окреслених завдань у системі багаторівневого публічного врядування в Україні..

Структура та обсяг дисертації зумовлена метою і логікою дослідження та складається з анотації державною та англійською мовами, вступу, трьох розділів, які об'єднують одинадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

ЗАПИТАННЯ:

Д.держ.упр., професор Антонова Л.В.

Запитання. Шановний доповідач, уточнить, будь-ласка, в чому полягає мета Вашого в аспектах дослідження еволюції виборчого процесу? Та які узагальнюючі висновки Вами отримано?

Відповідь. Дякую за запитання.

Під час вивчення історичного розвитку державотворення нами з'ясовано, що еволюція виборчого процесу у світовій практиці пройшла чотири основні етапи: античний етап (VI ст. до н.е. – V ст. н.е.), у межах якого було запроваджено окремі стадії виборчого процесу, прямі, відкриті форми голосування та підрахунку голосів; середньовічний етап (VI – XVII ст. н.е.), якому було властиве розширення стадій виборчого процесу; етап Нового часу (XVIII-XIX ст.), для якого характерна поява тенденцій виборчого процесу -нерівні, прямі, полістадійні форми передвиборчої агітації, голосування, підрахунку голосів; новітній етап (XXст. – до тепер. часу), на якому утвердилися існуючі стадії виборчого процесу з використанням електронних та цифрових трансформацій, стверджується загальне, рівне, пряме, таємне, полістадійне голосування.

Д.політ.н., професор Євтушенко О. Н.:

Запитання 1. У чому полягають виокремлені Вами тенденції історичного розвитку виборчого процесу в Україні?

Запитання 2. Коротко охарактеризуйте їх.

Відповідь. Дякую за запитання.

Дослідження еволюції виборчого процесу дозволило узагальнити тенденції його історичного розвитку в Україні, починаючи від античної доби і завершуючи сучасний періодом. Кожний період характеризується певними сутнісними ознаками виборчого процесу (в роботі це зображено в табл. 1.2.). Так в Античну епоху – це Скіфо-сарматський період (І ст. до н.е. – III ст. н.е.), який характеризується запровадженням виборчого режиму, подібного до метрополії, утворенням могутнього племінного союзу (міста Північного Причорномор'я).

Щодо другого запитання, то епоха Середньовіччя характеризується заселенням племенами до часів Київської Русі (V- IX ст.), формуванням «Додержавного права», зародженням звичаєво-правових інститутів (громадського суду, гоніння, помсти, поволення), формування засад спільної участі слов'ян у процесі управління громадою.

Епоха Відродження – формування елементів виборчого процесу князів до «боярської республіки» шляхом участі в народному Віче за часів Київської Русі.

За Козацької доби виборчого процес в козацькій державі визначається обранням міських рад у містах за Магдебурзьким правом (1432-1497 рр.), де Рада виконувала функції виборів військової старшини за часів функціонування Гетьманщини і Запорізької Січі (XVII-XVIII ст.).

У Новий час за часів підпорядкування іншим державам (кінець XVIII-XIX ст.) було запроваджено відкрите голосування жителів громад на народних сходах через обрання шляхтою своїх представників до Вільного сейму на повітових сеймиках (виборчий процес відбувався на європейський зразок) – період входження українських земель до Великого князівства Литовського та Речі Посполитої (1569-1795 рр.); прийнято конституційний договір гетьмана Війська Запорозького Пилипа Орлика (1710 р.), запроваджено інститут представництва у Російській імперії, (Лівобережна Україна, Правобережжя, Південь).

У сучасну епоху за часи незалежності України відбулися зміни виборчого законодавства на засадах демократичних перетворень нової Конституції України (28.06.1996р.); організація виборчого процесу за міжнародними стандартами (конституційна реформа 08.12.2004р.) та запроваджено Виборчий Кодекс України (19.10.2019 р.).

Таким чином, в Античну епоху, Середньовіччя, Відродження та Нового часу виборчий процес ще не мав загальних ознак, у ньому були наявні недоліки, але запровадження процедур носили системний характер, на багато років випереджаючи норми виборчого процесу радянської доби. А це викликає беззаперечний теоретичний та практичний інтерес у дослідників державотворення в Україні.

Д. держ. упр., професор, завідувач кафедри державного управління і місцевого самоврядування Херсонського національного технічного університету (м. Херсон) Лопушинський І.П.:

Запитання. У своїй відповіді на попереднє запитання Ви виокремили норми виборчого процесу радянської доби, однак не зупинилися на них. В чому ж їх особливість?

Відповідь. Дякую за запитання.

За відсутністю часового ресурсу я не назвав дві епохи – *Епоха капіталізму та Епоха колективізації та індустріалізації*. Обидві епохи мають спільні й відмінні тенденції, так як більша частина України тривалий час перебувала під владою Російської імперії, а також інших держав. Так для епохи капіталізму удосконалення виборчого процесу України відбувалося на територіях, які знаходилися під окупацією Австрії, Польщі, Росії. Жителі Галичини відповідно до конституції Австрії 1861 р. брали участь у створенні верховного органу – Сейму Австрії (49 українських депутатів із 150 місць обрано до першого Сейму Австрії) щодо вирішення права автономії Галичини.

Під час обрання польського Сейму за перебування Західної України під Польщею (1919 – 1939 рр.), характерними ознаками виборчого процесу є європейської моделі.

Активну участь брали українці у представницькому інституті Російської імперії, завдяки ним було створено українську парламентську громаду у першій Думі Росії.

За часів Української народної республіки (1917-1918 рр.) – *Епоха колективізації та індустріалізації*, було здійснено реорганізацію міських Дум до виборів на нових принципах всезагального, рівного, таємного і прямого голосування (1917 р.).

Однак за часів входження України до СРСР (1918-1991рр.) відбулася зміна виборчого законодавства та адміністративно-територіального устрою України (1924-1925рр.), яка на перший погляд ніби розширила виборчі права, демократизувала систему виборів місцевих органів влади, організацію виборчого процесу на основі Конституцій УРСР 1919, 1929, 1937 та 1978 років. Однак тут же було проголошено диктатуру пролетаріату, встановлення повновладдя трудящих, закріплено принцип верховенства законодавства як міф проголошення суверенітету держави. Здійснення перших напівдемократичних виборів у СРСР доцільно віднести до 1988-1990 рр.

Д. держ. упр., професор, професор кафедри публічного управління та митного адміністрування Університету митної справи та фінансів (м. Дніпро) Івашова Л. М.:

Запитання. У Вашому дослідженні виділено «краудсорсинг» як дієвий засіб громадського контролю виборчого процесу, та «краудфандинг», як процес народного фінансування виборчих кампаній політиків і партій, що є інструментом громадського контролю прозорості фінансування виборчого процесу. Якою ж є ситуація на практиці в Україні?

Відповідь. Дякую за запитання.

У дослідженні ми розглядали політичний краудсорсинг як технологію соціально-політичного діалогу влади і громадян з метою вивчення причин, які актуалізують використання «колективного розуму» у політиці. Не затримуючи увагу присутніх хочу зауважити, що в нинішніх умовах ця технологія дуже слабо застосовується у виборчому процесі в Україні. Хоча є окремі позитивні приклади. Так, прикладом використання краудсорсингу в 2019 році було формування передвиборчої програми В. Зеленського. Майданчиками, на яких використовувався цей інструмент, стали соціальні мережі, де виборці надавали пропозиції щодо включення нагальних проблем, що потребують вирішення, до виборчої програми кандидата. У травні 2019 р. запущено сайт програми LIFT (т. з. Соціальний ліфт), який має на меті запропонувати людям із новими ідеями в різних сферах діяльності прийти в політику і реалізувати свої авторські ідеї в державному управлінні. Мета цієї програми – об'єднати кваліфікованих фахівців для здійснення позитивних зрушень і розвитку України.

Нами ж запропоновано *краудфандингову технологію* в удосконаленні виборчого процесу як одного із методів деолігархізування влади в Україні, забравши у неї такий ресурс, як гроші. Створення антиолігархічної коаліції згенерує достатнє мотиваційне підґрунтя для наповнення виборчого бюджету самими виборцями.

К. держ.упр, доцент Козлова Л. В.:

Запитання. 1. Сформулюйте, будь ласка, Ваше авторське визначення виборчого процесу. У чому його новизна?

Запитання 2. Чи використовували Ви під час написання наукової роботи Інтернет - ресурси? Назвіть окремі з них.

Відповідь. Дякую за запитання.

1. *Виборчий процес* – офіційно оголошений період доцільно організованої, методично грамотно побудованої і змістовно насиченої діяльності кандидата в депутати, політичної партії, спрямованої на удосконалення масового соціально-психологічного впливу сучасними електронними/цифровими засобами комунікації з метою усвідомленого і неусвідомленого їх спонукання до віддачі голосів за вказаного кандидата чи політичної сили зі сторони електорату

Аналіз наукових джерел свідчить, що здебільшого вчені трактують виборчий процес – як встановлений чинним законодавством порядок організації та проведення виборів, що пов'язаний із діяльністю суб'єктів виборчого процесу та уповноважених органів держави з метою оновлення політичних інститутів. Це залежить від напрямку наукових розвідок учених, виду наукових підходів – правознавчого, політологічного, інтегрованого, організаційно-функціонального тощо.

2. Щодо другого питання. Так, для підготовки нашого дослідження ми використовували Інтернет – ресурси. Передусім, це інформаційні матеріали, розміщені на веб-сторінках Президента України, Верховної Ради України і Центральної виборчої комісії, громадської організації «ОПОРА». Використовувалися веб-портали навчальних закладів, наукових установ, бібліотек, зокрема: Національної бібліотеки ім. В. Вернадського, Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника, Львівського

національного університету ім. І. Франка, Національного інституту стратегічних досліджень тощо. Надзвичайно корисними для нашого дослідження були Інтернет-ресурси аналітичних організацій та мережових ЗМІ: Українського центру економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова, Комітету виборців України), Інституту виборчого права. Агентства моделювання ситуацій, Київського центру політичних досліджень і конфліктології. Окрім цього також Інтернет-видання «Українська правда», УНІАН та інші. Наявні джерела дозволили нам проаналізувати специфічні особливості висвітлення ЗМІ виборчих процесів на загальнонаціональному на місцевому рівнях.

Д.держ.упр., професор Ємельянов В. М.:

Запитання. У дисертаційній роботі Вами здійснено сутнісну характеристику інституціонального механізму удосконалення виборчого процесу. Які пропозиції Вами напрацьовані щодо застосування його в електоральному середовищі України?

Відповідь. Дякую за запитання.

Характеризуючи інституціональний механізм, в нашій роботі відзначено наявність історичного досвіду з питань нормативно-правового, організаційного та фінансово-економічного забезпечення виборчого процесу, які провокують виникнення суспільно-політичних суперечностей, гальмують перехід держави на демократичний шлях розвитку. Аналіз сучасної інституційної структури виборчого процесу в Україні виявив її застарілою, інерційною в порівнянні з міжнародними стандартами, створеної для іншої соціально-економічної системи.

В роботі запропоновано інституціональний механізм спрямувати на подолання опору в здійсненні інституційних змін у структурі та повноваженнях суб'єктів виборчого процесу, забезпечуючи взаємодію між різними сегментами соціального та політичного середовища через низку консенсусів, запровадження конвенційного договору в суспільстві щодо спільних намірів з удосконалення виборчого процесу. Це дозволить створити сучасну структуру електорального середовища, відтворити транспарентний процес та протистояти маніпулятивним технологіям у виборчому процесі.

Д.держ.упр., доцент Стоян О. Ю.:

Запитання. Як на Ваш погляд, чи достатньою є професіоналізація суб'єктів виборчого процесу в Україні?

Відповідь. Дякую за запитання.

Безперечно, професіоналізація суб'єктів виборчого процесу в Україні є надзвичайно важливою. Адже підготовка високого рівня фаховості суб'єктів виборчого процесу, створення умов відкритості та гласності їхньої діяльності у процесі підготовки та проведення виборів – запорука успішного виборчого процесу. Виборчий процес має забезпечуватись незалежними і неупередженими органами, що повинен складатися із службовців, які мають належний рівень підготовки та професійних знань у сфері виборчого права.

Саме тому у дисертаційному дослідженні ми зауважуємо, що розвиток професіоналізації суб'єктів участі у виборчому процесі є одним з важливих

компонентів ресурсного механізму серед викликів і загроз на постійні зміни у виборчому законодавстві України. У дисертації нами розкрито значимість проведення організаційно-методичних заходів у виборчому процесі, які потребують системного підвищення правової культури його учасників, а також удосконалення їх професійної підготовки. Також запропоновано проєкт Комплексної програми підготовки учасників виборчого процесу з формування цифрових компетентностей державних і недержавних суб'єктів, участі з підвищення рівня цифрової грамотності населення.

Здобувач Михайлов Максим Олексійович відповів на усі поставлені запитання, обґрунтувавши свою авторську позицію.

Виступи рецензентів дисертаційного дослідження.

Антонова Людмила Володимирівна, доктор наук з державного управління, професор

Рецензент позитивно оцінила представлену на фаховий семінар роботу. Відзначила її ґрунтовну науково-методологічну базу, міждисциплінарний характер висвітлення поставлених наукових завдань, беззаперечне практичне значення.

Вказала, що робота є актуальною, цікавою, має наукову новизну, має право бути об'єктом наукового дослідження в галузі знань публічного управління та адміністрування. Також, рецензент зазначила, що робота викладена достатньо структуровано, добре виписані теоретичні питання, посилання на першоджерела, наявне коректне цитування науковців, авторів, що спостерігається не дуже часто.

Рецензент наголосила, що на основі аналізу джерельної бази автору вдалось уперше обґрунтовано основні концептуальні засади виборчого процесу на різних етапах державотворення та в історичному розвитку України, що включають в себе комплекс наукових підходів, різних за своїм ефектом напрямів, а саме: комбінування політичного та правознавчого підходу в інтегральний, організаційний та структурно-функціональний в організаційно-функціональний.

Розкрито роль базових механізмів в удосконаленні виборчого процесу – державного управління, державного адміністрування та адміністративного менеджменту. Визначено компоненти, що найбільш деструктивно впливають на удосконалення виборчого процесу, а саме – політична корупція,

Практичне значення отриманих результатів визначається тим, що основні теоретичні положення та висновки дисертації доведено до конкретних пропозицій, що сприятимуть реалізації механізмів удосконалення виборчого процесу в системі багаторівневого публічного управління в Україні.

Рецензент зосередила увагу на дискусійних питаннях, задля покращення роботи, обговорення цих питань та надання можливості дисертанту ще раз задуматися над тими питаннями, які були в полі її наукового дослідження.

1. У дисертаційному дослідженні автор недостатньо уваги приділяє обґрунтуванню проблеми комбінування різних видів виборів – електронних та паперових, на різних рівнях. На наш погляд, автору слід уточнити принципову можливість взаємодоповнення складових цього процесу (що на що впливає, що

від чого залежить і т. ін.).

2. У роботі чітко визначено деструктивні чинники, що впливають на ефективність базових та спеціальних традиційних механізмів удосконалення виборчого процесу, однак важливо звернути увагу і на конструктивні чинники. Адже розуміння позитивних впливів дасть можливість керівникам органів публічної влади дасть можливість будувати управлінські моделі на засадах посилення позитивних впливів, а не постійному вирішенні проблемних питань.

Рецензент також запропонувала затвердити позитивний висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Михайлова Максима Олексійовича на тему “Механізми удосконалення виборчого процесу в Україні” за спеціальністю 281 “Публічне управління та адміністрування” та рекомендувати її до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді.

Стоян Олександра Юріївна, доктор наук з державного управління, доцент

Рецензент позитивно оцінила представлену на фаховий семінар роботу. Відзначила її ґрунтовну науково-методологічну базу, міждисциплінарний характер висвітлення поставлених наукових завдань, беззаперечне практичне значення. Вказала, що робота є актуальною, цікавою, має наукову новизну, має право бути об’єктом наукового дослідження в галузі знань публічного управління та адміністрування. Також, рецензент зазначила, що робота викладена достатньо структуровано, добре виписані теоретичні питання, посилання на першоджерела, наявне коректне цитування науковців, авторів, що спостерігається не дуже часто.

Рецензент зосредила увагу на дискусійних питаннях, задля покращення роботи, обговорення цих питань та надання можливості дисертанту ще раз задуматися над тими питаннями, які були в полі її наукового дослідження.

Одним з напрямом вдосконалення виборчого законодавства України науковці визначають проведення уніфікації виборчих процедур шляхом прийняття Виборчого кодексу України. В цьому русі дисертанту варто було б представити власні розміркування.

Також є проблемним полем питання відповідальності посадових осіб щодо підтримки певних політичних сил, презентації державними діячами власних партій та блоків у регіонах, позитивне чи негативне висвітлення діяльності учасників виборів у ЗМІ. Висновки щодо даної проблематику дисертанту варто представити більш аргументовано.

Рецензент також запропонувала затвердити позитивний висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Михайлова Максима Олексійовича на тему “Механізми удосконалення виборчого процесу в Україні” за спеціальністю 281 “Публічне управління та адміністрування” та рекомендувати її до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді.

ВИСТУПИЛИ:

Л

а

р Науковий керівник охарактеризувала аспіранта як науковця, який і систематично та рівномірно працював під час навчання в аспірантурі. Відзначила, що у процесі роботи над дисертацією М.О. Михайлов зарекомендував себе дисциплінованим, організованим, тактовним здобувачем, який в межах календарного плану підготував необхідні публікації та рукопис дослідження.

а Дисертаційна робота є завершеною кваліфікаційною науковою працею, має теоретичну та практичну цінність, а її зміст повною мірою розкриває тему наукового дослідження. Розроблені в дисертації науково-прикладні положення та рекомендації мають практичну цінність. Отримані здобувачем результати дослідження, сформульовані висновки і рекомендації є науково обґрунтованими. Частина одержаних результатів дослідження впроваджено у діяльність органів публічної влади, що підтверджується відповідними довідками та актами. Основні наукові результати дисертації висвітлено у шести наукових публікаціях, розміщених у фахових виданнях, які розкривають її основний зміст. Публікації відповідають п.11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року №167.

і Як науковцю, М.О. Михайлову притаманні науково-аналітичні здібності, самостійність, працездатність, наполегливість. Він застосовує в роботі потужний потенціал методологічного комплексу теорії систем, оперує в дослідженні сучасними методами наукових досліджень, демонструє високий рівень фахової підготовки, має практичний досвід діяльності за темою дослідження.

к Індивідуальний план наукової роботи та індивідуальний навчальний план виконано в повному обсязі. Дисертація становить цілісну, завершену наукову працю, в якій досягнута окреслена мета, вирішені поставлені завдання.

д Робота відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року №261 (зі змінами) та вимогами пп.9, 10, 11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року №167.

е Виходячи з цього, дисертація Михайлова Максима Олексійовича на тему «Механізми удосконалення виборчого процесу в Україні» заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

о

Г
і

ч

н

и

ОБГОВОРЕННЯ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ.

- доктор наук з державного управління, професор Сорока С.В. зазначила про ґрунтовність проведеного дослідження, актуальність теми дисертації не викликає сумніву. Відзначила значну кількість публікацій здобувача по темі дисертаційного дослідження, зокрема апробацію на 15 комунікативних наукових заходах. Висловила побажання щодо супроводу інформації відповідними висновками. Крім того висловила зауваження щодо необхідності конкретизації рекомендацій. Зазначила, що робота та доповідь Михайлова Максима Олексійовича засвідчує, що він здійснив цікаве та глибоке дисертаційне дослідження, яке свідчить про належний рівень його теоретичної підготовки, добре володіння методологічними техніками. Робота містить аналіз значної кількості наукових джерел, законодавства, включає статистичні дані. Дана робота рекомендується до подання у спеціалізовану вчену раду щодо захисту дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»;

- доктор наук з державного управління, доцент Андріяш В.І. зазначила про високий рівень роботи в цілому, зауважила, що обрана тема є досить актуальною. Відзначила високий рівень виконання дисертаційного дослідження, але як побажання доповідач рекомендувала: структурну схему реалізацію спеціальних механізмів удосконалення виборчого процесу доповнити модернізаційними елементами, що враховують зміни законодавства про місцеві вибори у зв'язку з реформуванням місцевого самоврядування та адміністративно-територіального устрою. Також обґрунтовуючи необхідність введення у науковий обіг авторських дефініцій слід було посилити таку необхідність прикладами кращих зарубіжних практик. Підтримала пропозицію рекомендувати дисертацію до захисту;

- доктор наук з державного управління, професор Палагнюк Ю.В., зазначила про високий рівень роботи в цілому, підкреслила актуальність обраної теми дослідження. Як зауваження: Назву пп 1.3 «Механізми удосконалення виборчого процесу як предмет наукового аналізу» варто представити у такому формулюванні «Механізми виборчого процесу як предмет наукового аналізу», адже у першому розділі варто окреслити основні етапи розвитку наукової думки, стисло, критично висвітлюючи роботи попередників, окреслити проблемні питання у функціонуванні існуючих механізмів виборчого процесу, що залишились невирішеними. Отже, визначити місце свого дослідження у розв'язанні таких проблем. А питання/пропозиції щодо «удосконалення» розкрити у 3 розділі. Варто систематизувати такі терміни як «публічне управління» та «державне управління». Підтримала пропозицію рекомендувати дисертацію до захисту.

Відмічено, що ці зауваження та пропозиції носять полемічний характер.

Експертиза дисертації **Михайлова Максима Олексійовича** та повноти публікації основних результатів дозволяє зробити такий

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Михайлова Максима Олексійовича, що подається на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» на тему «Механізми удосконалення виборчого процесу в Україні» «.

Дисертація Михайлова Максима Олексійовича на тему «Механізми

у
д
о
с
к
о

н **1. Актуальність теми та її зв'язок з планами наукових робіт установи.**

а Конституція України проголошує нашу державу демократичною, соціальною та правовою, а її народ – носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні. Серед основних складових формування правової та демократичної держави є виборчий процес, який демонструє практичне втілення принципу представницької демократії, реалізація якого є базовою умовою розвитку держави. З огляду на умови формування представницьких органів державної влади, дослідження механізмів удосконалення виборчого процесу набуває особливої актуальності на сучасному етапі реформування державотворення в Україні.

б Більшість європейських держав прийняли на себе міжнародні зобов'язання щодо забезпечення виборчих прав, які закріплені в ряді міжнародних документів. Основний акцент у міжнародних документах зосереджується на підвищенні прозорості та неупередженості виборчого процесу, що може бути забезпечено шляхом внесення змін та уточнень до відповідних правових актів, спрямованих на розвиток демократичних принципів організації виборчого процесу.

о Україна також визнає особливе місце європейського досвіду та керується міжнародними виборчими стандартами задля гармонізації національних механізмів управління виборчим процесом. За таких обставин, вітчизняне громадянське суспільство та його інститути мають активніше залучатися до публічного управління, що, в свою чергу, потребує державно-управлінського підходу до розробки ефективних моделей удосконалення виборчого процесу в Україні. Імплементация міжнародного досвіду обумовлює необхідність пошуку нових шляхів публічного управління виборчою сферою та мінімізацію впливу політичної боротьби на практичну діяльність суб'єктів виборчих правовідносин.

Нормативно-правовою базою дослідження механізмів удосконалення виборчого процесу в Україні є Основний закон України, прийнятий на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року, а також інші законодавчі акти, концепції, які регламентують конституційно-правові засади забезпечення виборчого процесу, і є засобом реалізації прав громадян на волевиявлення, участь в управлінні державою.

а
ї
н
і

Значним досягненням у вирішенні нормативного та процедурного змісту виборчого процесу є Виборчий кодекс України, прийнятий 19 грудня 2019 року, який мав би сприяти гармонізації вітчизняного законодавства та імплементації міжнародних стандартів у національних доктринах державотворення.

Однак аналіз проведення виборів до місцевих рад у 2020 році підтверджує застосування інститутом виборчої системи широкого маніпулятивного потенціалу, який є сприятливим для зловживань у вузько-орієнтованих політичних цілях. Окрім цього, здатність виборчої системи визначати результат розподілу мандатів у представницьких органах походить з математичних закономірностей, що ускладнює контроль за виборчим процесом з боку громадянського суспільства. Такі недоліки вітчизняного виборчого процесу призводять до зниження електоральної культури, поширення явищ політичної корупції, абсентеїзму тощо, зменшують рівень довіри суспільства до органів державної влади. Тому в період активного реформування державного управління виникає нагальна потреба в розробці та застосуванні сучасних механізмів удосконалення виборчого процесу в Україні.

В зв'язку з тим, що у сучасних наукових вітчизняних розвідках недостатньо вивчено питання механізмів удосконалення виборчого процесу в Україні, теоретико-методологічні засади дослідження зазначеної проблематики та розробка практичних рекомендацій щодо реалізації механізмів удосконалення виборчого процесу забезпечать подальший розвиток демократизації суспільства та влади, пришвидшення електронних виборів в Україні.

- Дисертаційне дослідження виконувалося згідно з комплексним науковим проектом Національної академії державного управління при Президентові України (далі – Національна академія) “Державне управління та місцеве самоврядування” (ДР № 0199U002827) «Політична корупція в парламентській діяльності: природа, прояви, запобігання» (2017-2018 рр., державний реєстраційний номер 0119U101), в межах якої автором здійснено аналіз електоральної участі у парламентських виборах 2014 року та виборах у представницькі органи на місцевому рівні у 2015 році; «Механізми запобігання політичної корупції в органах представницької влади в Україні» (2019 р., державний реєстраційний номер 0119U101588), в якій особистий внесок автора як виконавця полягав в обґрунтування теоретико-методологічних засад розвитку електронної демократії як механізму запобігання політичної корупції в органах представницької влади в Україні; «Політична культура в забезпеченні єдності та консолідації українського суспільства» (2020 р., державний реєстраційний номер 0120U101662), в рамках якої автором запропоновано заходи підвищення рівня політичної культури в забезпеченні єдності та консолідації українського суспільств засобами комунікативного менеджменту та соціальних медіаресурсів; «Інституціоналізація публічної служби в Україні: теорія та практика» (2020 р. – державний реєстраційний номер 0120U101668, кафедра публічного управління та публічної служби), у співавторстві розроблені методичні рекомендації з розвитку командного лідерства в органах публічної влади та технологій підвищенні рівня діалогової комунікації засобами соціальних медіаресурсів.

2. Особиста участь автора в отриманні конкретних наукових результатів, викладених в дисертації.

Дисертація є самостійною науковою працею, в якій висвітлені власні ідеї і розробки автора, що дозволили вирішити поставлені завдання. Робота містить теоретичні та методичні положення і висновки, сформульовані дисертантом особисто. Використані в дисертації ідеї, положення чи гіпотези інших авторів мають відповідні посилання і використані лише для підкріплення ідей здобувача.

3. Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень і рекомендацій.

Методи дослідження. Для виконання поставлених завдань, забезпечення достовірності отриманих результатів було застосовано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів: системний, діалектичний, системно-структурний, формально-логічний, порівняльний, статистичний, компаративний і логіко-семантичний.

Застосування методів узагальнення, аналізу та синтезу уможливило вдосконалення змісту понять «механізми», «виборчий процес», «механізми удосконалення виборчого процесу», «електоральний механізм», «електоральний менеджмент», «електоральний маркетинг», «публічна кіберсоціалізація».

Системний метод застосовувався для здійснення теоретико-методологічного узагальнення наукових концепцій, розробок вітчизняних і зарубіжних учених, присвячених дослідженню еволюції виборчого процесу.

Діалектичний метод надав змогу проаналізувати еволюцію виборчого процесу, на різних етапах розвитку державотворення, в результаті чого здійснено періодизацію виборчих процедур від рабовласницького періоду до сучасності, що постійно змінюються, розвиваються під впливом різних соціальних та політичних чинників.

Системно-структурний і формально-логічний методи сприяли класифікації механізмів удосконалення виборчого процесу на базові та спеціальні, розглянувши складові компоненти кожного з них.

Порівняльний аналіз статистичних даних та статистично-математичний підхід дали змогу охарактеризувати спеціальні сучасні механізми удосконалення виборчого процесу в Україні, зокрема - інституціональний, електоральний та ресурсний, та перспектив їх розвитку в умовах цифрової демократії.

Структурно-функціональний, системно-процесуальний аналізи використано під час дослідження особливостей механізмів удосконалення виборчого процесу різними суб'єктами електорального процесу на всіх етапах багаторівневого публічного управління.

Компаративний метод став важливим інструментом розкриття впливу механізмів на удосконалення виборчого процесу та демократизацію електоральної участі в процесі порівняння перебігу парламентських і президентських виборчих кампаній.

Серед спеціальних методів використано *інструментальний, біхевіоральний* – дослідження поведінки виборців та інших суб'єктів електоральних процесів щодо запровадження електорального маркетингу та менеджменту, фасилітації, краудсорсингу, краудфандингу, Інтернет-технології та публічно кіберсоціалізації в системі багаторівневого публічного управління для протистояння електоральному абсентеїзму, що є індикатором нестабільності політичної та соціально-економічної влади, електоральному

антиінтелектуалізму, пов'язаного з відсутністю компетенцій і знань для здійснення раціонального вибору.

Метод контент-аналізу полягав в опрацюванні й систематизації матеріалів, розміщених у відкритих облікових записах користувачів соціальних мереж, а також на партійних сайтах політичних партій, інтерактивних проєктах громадських об'єднань, які здійснюють моніторинг перебігу виборчих процесів.

4.Наукова новизна отриманих результатів полягає в науковому обґрунтуванні та розробки теоретико-методичних і практичних засад механізмів удосконалення виборчого процесу в Україні у системі багаторівневого публічного управління . У результаті проведеного дослідження отримано нові наукові та практичні результати:

Уперше:

- здійснено системний аналіз теоретико-методологічних засад механізмів удосконалення виборчого процесу, який покладено в основу наукових підходів дослідження еволюції та історичних аспектів становлення виборчого процесу на різних етапах державотворення та класифікації механізмів на базові та спеціальні, що забезпечило їх структурно-функціональну характеристику у системі багаторівневого публічного управління;

- запропоновано модель реалізації механізмів удосконалення виборчого процесу, ядром структурної побудови якої є спеціальні сучасні механізми – *інституціональний*, який забезпечує інституціоналізацію комплексу заходів і процедур на всіх стадіях виборчого процесу та їх легітимізацію; *електоральний*, що сприяє залученню громадян до участі в мережевих електоральних комунікаціях, формуванні публічної кіберсоціалізації до кіберпростору; *ресурсний*, що передбачає фінансове, інформаційне, кадрове, технологічне забезпечення виборчого процесу, підвищення правової культури та розвиток професіоналізації суб'єктів участі в ньому, та проєкт Комплексної програми підготовки учасників виборчого процесу з формування цифрових компетентностей державних і недержавних суб'єктів участі та підвищення рівня цифрової грамотності населення;

Удосконалено:

- класифікацію наукових підходів дослідження механізмів удосконалення виборчого процесу, зокрема: інституціонального, структурно-функціонального, системно-процесуального, інструментального, синергетичного, що розширюють можливості їх застосування для прийняття рішень на інституціональному, управлінському та технологічному рівнях;

- інструментарій реалізації спеціальних сучасних механізмів удосконалення виборчого процесу в Україні, зокрема: *електоральний маркетинг та електоральний менеджмент, фасилітація, краудсорсинг, краудфандинг, Інтернет-технології*, які сприяють реалізації електорального та ресурсного механізмів, взаємодіючи між різними сегментами соціального та політичного середовища щодо запровадження спільних намірів у суспільстві з удосконалення виборчого процесу – це наявність конвенційного договору, низки консенсусів, протистояння маніпулятивним технологіям, відтворення транспарентності, прозорості фінансування виборчого процесу з метою деолігархізування влади в

Україні;

Дістали подальший розвиток:

– понятійно-категорійний апарат дослідження, зокрема в частині введення в науковий обіг авторських дефініцій: «електоральний маркетинг», «електоральний менеджмент», «публічна кіберсоціалізація», які запропоновані для реалізації електронного урядування та цифрової демократії у виборчому процесі. Під *електоральним маркетингом* розуміємо систему певних стратегій, інструментів, прийомів і методів, застосування яких спрямоване на вивчення громадської думки під час виборчого процесу; *електоральний менеджмент* – це чинник управлінського процесу, спрямований на підготовку й проведення виборів до представницьких органів влади із застосуванням мережевих електоральних комунікацій; *публічна кіберсоціалізація* – це чинник демократизації, що полягає у формуванні особистої компетенції щодо сутності мережевих електоральних комунікацій задля успішної адаптації до кіберпростору, здатності оцінювати отриману інформацію, визначити її характер, адекватно реагувати на деструктивні підходи до комунікації в Інтернет-мережі, розрізняти технології маніпулювання, використовувати можливості для розширення форм участі в електронному електоральному процесі;

– тенденції із запровадження в Україні провідного світового досвіду з формування участі громадян до електоральної комунікації та публічної кіберсоціалізації шляхом забезпечення якісної фасилітації й інтеграції особистості до кіберпростору в умовах цифрової демократії України;

– дослідження перспектив запровадження електронних виборів в Україні, що сприятиме реалізації волевиявлення громадян шляхом електронного голосування та прозорому електронному підрахунку голосів як оптимальним і раціональним варіантам удосконалення виборчого процесу в системі багаторівневого публічного управління України.

5. Наукове та практичне значення роботи.

На основі проведеного дослідження дисертантом здійснено аналіз еволюції виборчого процесу на різних етапах історичного розвитку державотворення; систематизовано джерельну базу та уточнено понятійно-категорійний апарат дослідження у сфері публічного управління; з'ясувано наукові підходи щодо вивчення механізмів удосконалення виборчого процесу, які сприятимуть їх класифікації у сфері знань «Публічне управління та адміністрування»; охарактеризовано механізми удосконалення виборчого процесу в Україні, виокрепивши інструменти та технології їх реалізації в системі багаторівневого публічного управління України; узагальнено кращий світовий досвід із удосконалення виборчого процесу на різних рівнях та встановлено можливості його адаптації засобами моделювання в Україні; обґрунтовано перспективи запровадження електронних виборів в умовах розвитку цифрової демократії.

6. Практичне значення отриманих результатів полягає в розробленні пропозицій та рекомендацій щодо механізмів удосконалення виборчого процесу в Україні, які пришвидшать запровадження електронних виборів до представницьких органів влади та Президента України.

7. Використання результатів роботи.

Основні теоретичні положення, запропоновані висновки та рекомендації дисертаційного дослідження використано:

Тернопільською обласною державною адміністрацією при розробці проекту Плану заходів щодо реалізації Концепції розвитку електронної демократії на 2019-2020 роки, схваленого Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 червня 2019 р. № 405-р, зокрема враховано рекомендації щодо впровадження організаційного та правового механізмів у забезпечення електронної демократії й електронного урядування у сферу публічного управління та адміністрування на основі аналізу зарубіжного досвіду (*довідка 20 листопада 2020 р., № 04-8046/32*);

Івано-Франківською обласною державною адміністрацією при розробці методичних рекомендацій для професійного навчання державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування з питань нормативно-правового забезпечення виборчого процесу в органи місцевого самоврядування, об'єднанні територіальні громади Івано-Франківської області, що сприятиме дотриманню норм чинного законодавства про проведення виборів (*довідка від 23 листопада 2020 р., №1354/0/2-20/01-116*);

Шосткинською міською радою при розробці принципів публічного адміністрування інформаційно-комунікаційного забезпечення виборчого процесу для удосконалення механізмів електронної демократії – відкритості, прозорості, доступності на виборах до місцевих рад (*довідка № 4137/01-37 від 24 листопада 2020 року*);

Фастівським виконавчим комітетом Фастівської міської ради Київської області при здійсненні інформаційно-консультативної підтримки у реалізації публічного адміністрування інформаційно-комунікаційного забезпечення виборчого процесу суб'єктам виборчих перегонів Фастівської територіальної громади, які можуть бути враховані для подальшого розвитку прямої демократії в Україні (*довідка від 18 листопада 2020 року, № 06-33/4979*);

Чернігівським центром перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій у наданні методичної та інформаційно-консультаційної допомоги слухачам з питань публічного адміністрування виборчого процесу до місцевих рад (жовтень, 2020), розв'язанні ситуативних вправ із застосуванням організаційно-фасилітативного підходу в умовах електоральної комунікації (*довідка від 22 січня 2021 року № 01-02/38*);

Політичною партією «Громадський рух Миколи Томенка «Рідна країна» під час експертного супроводу виборчого процесу на території Київської області щодо налагодження взаємодії місцевої влади та громадян через посилення впливу діалогових комунікацій на громадську активність виборців (*довідка про*

впровадження від 16 листопада 2020 року № 04/ 2020).

Теоретичні положення та аналітичні матеріали дослідження використано в навчальному процесі Національної академії державного управління при Президентові України при підготовці здобувачів ступеня доктора філософії та магістрів з галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальностями «Публічне управління та адміністрування» (довідка від 23.12.2020, № 200).

8. Повнота викладення матеріалів дисертації в роботах, опублікованих автором.

Основні результати та висновки дисертаційного дослідження відображено у 21 наукових працях, зокрема в 5 статтях у вітчизняних наукових фахових виданнях із державного управління, 1 - у наукових періодичних виданнях інших держав, 15 - у тезах доповідей на всеукраїнських та міжнародних наукових конференціях.

9. СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, які відображають основні наукові результати дисертації

1. Михайлов М.О. Роль фасилітативного механізму у забезпеченні виборчого процесу в Україні. *Аспекти публічного управління*. Т. 9, № 6, 2020. С. 167-178. URL: <https://aspects.org.ua/index.php/journal/issue/view/59/f>. DOI <https://doi.org/10.15421/152103>
2. Михайлов М.О. Вплив організаційного та технологічного механізмів на вдосконалення інформаційно-комунікаційного забезпечення виборчого процесу. *Аспекти публічного управління*. Т. 8, № 5, 2020. С.82-89. URL: <https://aspects.org.ua/index.php/journal/issue/view/59/f>. DOI <https://doi.org/10.15421/152096>.
3. Mikhaylov M. Role of resource – technological mechanism in development of electoral communication in Ukraine. *PNAP / Periodyk Naukowy Akademii Polonijnej*. Т. 41, № 5, 2020. St. 149-158. URL: <http://pnap.ap.edu.pl/index.php/pnaporcid.org/0000-0001-7829-3470>.
4. Михайлов М.О. Особливості запровадження організаційно-фасилітативного механізму у залученні громадян до електоральної комунікації. *Державне будівництво*. № 2, 2020. URL: <http://db.journal.kharkiv.ua/index.php/db/article/view/94/89>. DOI <https://doi.org/10.34213/db.20.02.05>
5. Михайлов М.О. Понятійне поле дослідження інформаційно-комунікаційного забезпечення виборчого процесу. *Право та державне управління: зб. наук. пр.* 2020. №1, Т. 2. С. 8-13. URL: http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2020/tom_2/3.pdf. DOI <https://doi.org/10.32840/pdu.2020.1-2.1>
6. Михайлов М.О. Джерельна база дослідження механізмів інформаційно-комунікаційного забезпечення виборчого процесу. *Актуальні проблеми державного управління*. 2017, № 2 (52). С.131-138. URL: <http://apdu.journal.kharkiv.ua/index.php/apdu/article/view/283/387>.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

7. Ларіна Н.Б., Михайлов М.О. Принципи публічного адміністрування інформаційно-комунікаційного забезпечення виборчого процесу в Україні. *Україна 2030: публічне управління для сталого розвитку: матеріали щоріч. Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю* (Київ, травень, 2020 р.) у 3-х т. / за заг. ред. А.П. Савкова, М. М. Білинської, О. М. Петроє. Київ: НАДУ, 2020. Т. 3. С.259-262. URL: <http://academy.gov.ua/pages/dop/198/files/8c3484cc-59f7-44b8-8c3d-72b97dca98a5.pdf>

8. Михайлов М.О. Міжнародні виборчі стандарти та їх вплив на вдосконалення інформаційно-комунікаційного забезпечення виборчого процесу в Україні. *Актуальні проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції України: зб. матер. доповідей та тез XVII регіональної науково-практичної конференції* (Дніпро, 14 травня 2020) / за заг. ред. Серьогіна С.М. Д.: ДРІДУ НАДУ, 2020. С. 260-263. URL: http://www.dridu.dp.ua/konf/konf_dridu/2020_05_14_pei_material.pdf

9. Михайлов М.О. Сутність організаційного механізму в інформаційно-комунікаційному забезпеченні виборчого процесу. *Становлення та розвиток публічного адміністрування: матеріали XI конф. студентів та молодих учених за міжнар. участю* (Дніпро, 08 травня, 2020) / за заг. ред. О. Б. Кіреєвої. Д. : ДРІДУ НАДУ, 2020. С. 250-254. URL: http://www.dridu.dp.ua/konf/konf_dridu/2020_05_08_mup_material_stud.pdf

10. Михайлов М.О. Реалізація виборчого законодавства України в умовах трансформації суспільства. *Навчання публічних службовців: новітні тенденції та технології: матеріали щоріч. Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю* (Київ, 31 жовтня, 2019 р.) у 2-х т. / за заг. ред. А. П. Савкова, І.Я.Дегтярьової. Київ: НАДУ, 2019. Т. 2, С. 99-103. URL : <http://academy.gov.ua/pages/dop/223/files/e2d2ad40-3668-4dd8-8ff1-ac664df93ff2.pdf>

11. Михайлов М.О. Застосування електронної демократії у виборчому процесі. *Інституціоналізація публічного управління в Україні в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних викликів: матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю* (Київ, 24 травня 2019 р.) у 5-ти томах / за заг. ред. А.П. Савкова, М.М. Білинської, О.М. Петроє. Київ: НАДУ, 2019. Т. 5. С. 66-68. URL : <http://academy.gov.ua/pages/dop/198/files/9711c7bc-f17e-4abd-8110-180b6a3f5d4f.pdf>

12. Михайлов М.О. Роль інноваційних механізмів у забезпеченні виборчого процесу. *Становлення та розвиток публічного адміністрування: матеріали X конф. студентів та молодих учених за міжнар. участю* (Дніпро, 10 травня, 2019) / за заг. ред. О. Б. Кіреєвої. Д. : ДРІДУ НАДУ, 2020. С. 210-212. URL : http://www.dridu.dp.ua/konf/konf_dridu/2019_05_10_fsdu_stud.pdf

13. Михайлов М.О. Відповідність вітчизняного інформаційного виборчого законодавства європейським та міжнародним правовим нормам. *Науково-практичне забезпечення надання публічних послуг в умовах децентралізації: збірник матеріалів доповідей та тез інтернет-конференції*, Київ, 18 квітня 2019 року / за заг. ред. Р. В. Войтович, П. В. Ворони. Київ, ТОВ «Видавничий дім «АртЕк», 2019. 347 с.

14. Михайлов М.О. Теоретичний аналіз застосування соціальних мереж у виборчому процесі. *Публічне управління XXI ст.: синтез науки і практики*: зб. тез до XIX міжнар. наук. конгресу (Харків, 19 квітня 2018 р.). Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2019. С 117-121. https://kbuapa.kh.ua/wp-content/themes/kbuapa/filesforpages/publications/2019_01.pdf

15. Михайлов М.О. Дослідження механізмів інформаційно-комунікаційного забезпечення виборчого процесу: джерельна база. *Актуальні питання підготовки фахівців у сфері публічного управління та адміністрування*: матеріали щоріч. наук.- практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 1–2 листоп. 2018 р.): у 2 т. / ред. колегія: В. С. Куйбіда, А. П. Савков, І. О. Дегтярьова та ін. Київ. НАДУ, 2018. Т. 1. С. 255-259. URL: <http://academy.gov.ua/pages/dop/223/files/78e51432-a52f-47e2-8559-61b513dfec60.pdf>

16. Михайлов М.О. Роль дослідження джерельної бази у вдосконаленні механізмів інформаційно-комунікаційного забезпечення виборчого процесу. *Напрями вдосконалення механізмів державного управління в умовах сучасних реформаційних процесів*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Запоріжжя, 3-4 листопада, 2017 р.). Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2017. С. 59-63.

17. Михайлов М.О. Рівень дослідженості інформаційних ресурсів виборчого процесу у наковій літературі. *Публічне врядування в Україні: стан, виклики та перспективи розвитку*: матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю, присвяч. 100-річчю держ. служби в Україні (Київ, 25 травня 2018 р.) у 5-ти т. / за заг. ред. В.С. Куйбіди, М.М. Білінської, О.М. Петроє. Київ: НАДУ, 2018. Т.5. С.132-134. С.148-150. URL: <http://academy.gov.ua/pages/dop/150/files/2ed7ac0c-5432-4765-bf95976434aef39e.pdf>

18. Михайлов М.О. Дослідження інформаційно-комунікаційного забезпечення виборчого процесу: особливості наукових підходів. *Публічне управління: ціннісні орієнтири, стандарти якості та оцінка ефективності*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 26 травня, 2017 р.) у 5-ти ч. / за заг. ред. В.С. Куйбіди, А.П. Савкова, С.В.Загороднюка. Київ: НАДУ, 2017. Ч. 3. С. 65-68.

19. Михайлов М.О. Понятійне поле дослідження інформаційно-комунікаційного забезпечення виборчого процесу. *STABICONsystems-2017*: матеріали міжнар. науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті професора Олега Балацького (м. Суми, 27-29 квітня, 2017 р.). Сумський державний університет, 2017. С. 98-100.

20. Михайлов М.О. Джерельна база дослідження інформаційно-комунікаційного забезпечення виборчого процесу в Україні. *Публічне управління XXI ст.: традиції та інновації*: матеріали XII міжнародного наукового конгресу (Харків, 27 травня, 2017 р.). Харків, ХарПІДУ НАДУ, 2017. С.171-177. URL: https://kbuapa.kh.ua/wp-content/themes/kbuapa/filesforpages/publications/2017_01.pdf

21. Михайлов М.О. Систематизація наукових підходів до вивчення інформаційно-комунікаційного аспекту забезпечення виборчого процесу. *Становлення публічного адміністрування в Україні*: матеріали VIII

Всеукраїнської міжвузівської конференції студентів та молодих вчених (Дніпро, 19 квітня, 2017 р.) / за заг. ред. С. О. Шевченка. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2017. С.120-124. URL: http://www.dridu.dp.ua/konf/konf_dridu/2017_04_21_fsdu_stud.pdf

10. Відповідність змісту дисертації спеціальності, за якою вона подається до захисту.

За змістом дисертаційна робота Михайлова Максима Олексійовича на тему

«
М
е

11. Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана грамотною українською мовою, стиль викладення матеріалу відповідає прийнятому в науковій літературі.

і

12. Рекомендація дисертації до захисту.

Робота Михайлова Максима Олексійовича на тему «Механізми удосконалення виборчого процесу в Україні», відповідає спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283) та Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 167.

н

13. Характеристика особистості здобувача.

Характерними рисами Михайлова Максима Олексійовича є ініціативність, відповідальність, наполегливість, цілеспрямованість. Відзначив себе як дослідник, який може самостійно ставити перед собою складні наукові проблеми у галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» та знаходити можливі шляхи їх вирішення. Як науковця його характеризують: наукова порядність, працелюбність, відповідальність, здатність до самовдосконалення, уміння ефективно розробляти сучасну загальнонаукову та прикладну методологію досліджень. Все це дало змогу успішно вирішити поставлені у дослідженні завдання, які одержали позитивну оцінку серед наукової громадськості й фахівців-практиків.

р

УХВАЛИЛИ:

1. Визнати, що результати дисертації Михайлова Максима Олексійовича на тему «Механізми удосконалення виборчого процесу в Україні», що подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 – публічне

п

р

о

ц

е

с

управління та адміністрування (галузь знань 28 «Публічне управління та адміністрування»), мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

За актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Михайлова Максима Олексійовича на тему «Механізми удосконалення виборчого процесу в Україні» відповідає спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283) та Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 167.

2. Рекомендувати дисертацію Михайлова Максима Олексійовича на тему «Механізми удосконалення виборчого процесу в Україні» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді.

3. Рекомендувати рецензентам д.держ. упр., професору Л.В. Антоновій, д.держ. упр., доценту О.Ю. Стоян під час проведення попередньої експертизи дисертації Михайлова Максима Олексійовича «Механізми удосконалення виборчого процесу в Україні», що подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 - публічне управління та адміністрування (галузь знань 28 «Публічне управління та адміністрування»), взяти до уваги підсумки цього фахового семінару.

Результати голосування присутніх на засіданні докторів наук та кандидатів наук:

– всього: «за» – 21, «проти» – 0, «утрималося» – 0.

Голова засідання:

доктор наук з державного управління,
професор

Емельянов В.М.

Секретар:

кандидат наук з державного управління

Штирьов О.М.

Підписи засвідчую:
Вчений секретар

Чорна В.О

ВИСНОВОК ПРО НАУКОВУ НОВИЗНУ, ТЕОРЕТИЧНЕ ТА ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

Михайлова Максима Олексійовича

**на тему «Механізми удосконалення виборчого процесу в Україні»,
що подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за
спеціальністю 281 – публічне управління та адміністрування
(галузь знань 28 «Публічне управління та адміністрування»)**

Дисертація Михайлова Максима Олексійовича на тему «Механізми удосконалення виборчого процесу в Україні», що подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 – публічне управління та адміністрування (галузь знань 28 «Публічне управління та адміністрування») виконана на кафедрі публічного управління та публічної служби Національної академії державного управління при Президентові України. Тема дисертації затверджена на засіданні вченої ради Національної академії державного управління при Президентові України, «24» листопада 2016 року; уточнена 04 лютого 2021 р.

Для підготовки висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації «Механізми удосконалення виборчого процесу в Україні» Вченою радою Чорноморського національного університету імені Петра

Могили (26 лютого 2021 року) визначено, що попередня експертиза дисертації проводитиметься на базі Інституту державного управління Чорноморського національного університету імені Петра Могили, та призначено двох рецензентів:

1) професора кафедри обліку і аудиту Чорноморського національного університету імені Петра Могили, доктора наук з державного управління, професора Л.В. Антонову;

2) завідувача кафедри менеджменту Чорноморського національного університету імені Петра Могили, доктора наук державного управління, доцента О.Ю.Стоян.

ВІДГУК

доктора наук з державного управління, доцента, завідувача кафедри менеджменту Чорноморського національного університету імені Петра Могили Стоян Олександри Юріївни, на дисертаційне дослідження Михайлова Максима Олексійовича на тему «Механізми удосконалення виборчого процесу в Україні» на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань “Публічне управління та адміністрування”.

Конституція України проголошує нашу державу демократичною, соціальною та правовою, а її народ – носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні. Серед основних складових формування правової та демократичної держави є виборчий процес, який демонструє практичне втілення принципу представницької демократії, реалізація якого є базовою умовою розвитку держави. З огляду на умови формування представницьких органів державної влади, дослідження механізмів удосконалення виборчого процесу набуває особливої актуальності на сучасному етапі реформування державотворення в Україні.

Більшість європейських держав прийняли на себе міжнародні зобов'язання щодо забезпечення виборчих прав, які закріплені в ряді міжнародних документів. Основний акцент у міжнародних документах зосереджується на підвищенні прозорості та неупередженості виборчого процесу, що може бути забезпечено шляхом внесення змін та уточнень до відповідних правових актів, спрямованих на розвиток демократичних принципів організації виборчого процесу.

Україна також визнає особливе місце європейського досвіду та керується міжнародними виборчими стандартами задля гармонізації національних механізмів управління виборчим процесом. За таких обставин, вітчизняне громадянське суспільство та його інститути мають активніше залучатися до публічного управління, що, в свою чергу, потребує державно-управлінського підходу до розробки ефективних моделей удосконалення виборчого процесу в Україні. Імплементация міжнародного досвіду обумовлює необхідність пошуку нових шляхів публічного управління виборчою сферою та мінімізацію впливу політичної боротьби на практичну діяльність суб'єктів виборчих правовідносин.

Однак аналіз проведення виборів до місцевих рад у 2020 році підтверджує застосування інститутом виборчої системи широкого маніпулятивного потенціалу, який є сприятливим для зловживань у вузько-орієнтованих політичних цілях. Окрім цього, здатність виборчої системи визначати результат розподілу мандатів у представницьких органах походить з математичних закономірностей, що ускладнює контроль за виборчим процесом з боку громадянського суспільства. Такі недоліки вітчизняного виборчого процесу призводять до зниження електоральної культури, поширення явищ політичної корупції, абсентеїзму тощо, зменшують рівень довіри суспільства до органів державної влади. Тому в період активного реформування державного управління

виникає нагальна потреба в розробці та застосуванні сучасних механізмів удосконалення виборчого процесу в Україні.

Тому вважаємо, що дисертаційне дослідження Михайлова Максима Олексійовича тісно пов'язане з проблематикою удосконалення виборчого процесу в Україні та застосування сучасних діджитал-стратегій, що спрямовані на забезпечення подальшого розвитку демократизації суспільства та влади, пришвидшення електронних виборів в Україні.

Дисертаційне дослідження є узагальненням наукових розробок, в якому надано обґрунтування теоретичних засад і розроблені практичні рекомендації щодо удосконалення виборчого процесу в Україні.

Дисертаційна робота містить чітко виражені ознаки наукової новизни.

Так, дисертантом

уперше:

- запропоновано модель реалізації механізмів удосконалення виборчого процесу, ядром структурної побудови якої є спеціальні сучасні механізми – інституціональний, який забезпечує інституціоналізацію комплексу заходів і процедур на всіх стадіях виборчого процесу та їх легітимізацію; електоральний, що сприяє залученню громадян до участі в мережевих електоральних комунікаціях, формуванні публічної кіберсоціалізації до кіберпростору; ресурсний, що передбачає фінансове, інформаційне, кадрове, технологічне забезпечення виборчого процесу, підвищення правової культури та розвиток професіоналізації суб'єктів участі в ньому, та проект Комплексної програми підготовки учасників виборчого процесу з формування цифрових компетентностей державних і недержавних суб'єктів участі та підвищення рівня цифрової грамотності населення;

удосконалено:

- класифікацію наукових підходів дослідження механізмів удосконалення виборчого процесу, зокрема: інституціонального, структурно-функціонального, системно-процесуального, інструментального, синергетичного, що розширюють можливості їх застосування для прийняття рішень на інституціональному, управлінському та технологічному рівнях;

- інструментарій реалізації спеціальних сучасних механізмів удосконалення виборчого процесу в Україні, зокрема: електоральний маркетинг та електоральний менеджмент, фасилітація, краудсорсинг, краудфандинг, Інтернет-технології, які сприяють реалізації електорального та ресурсного механізмів, взаємодіючи між різними сегментами соціального та політичного середовища щодо запровадження спільних намірів у суспільстві з удосконалення виборчого процесу – це наявність конвенційного договору, низки консенсусів, протистояння маніпулятивним технологіям, відтворення транспарентності, прозорості фінансування виборчого процесу з метою деолігархізування влади в Україні;

- підхід до проведення системного аналізу теоретико-методологічних засад механізмів удосконалення виборчого процесу, який покладено в основу наукових підходів дослідження еволюції та історичних аспектів становлення виборчого процесу на різних етапах державотворення та класифікації механізмів

на базові та спеціальні, що забезпечило їх структурно-функціональну характеристику у системі багаторівневого публічного управління;

дістали подальший розвиток:

– понятійно-категорійний апарат дослідження, зокрема в частині введення в науковий обіг авторських дефініцій: «електоральний маркетинг», «електоральний менеджмент», «публічна кіберсоціалізація», які запропоновані для реалізації електронного урядування та цифрової демократії у виборчому процесі. Під *електоральним маркетингом* розуміємо систему певних стратегій, інструментів, прийомів і методів, застосування яких спрямоване на вивчення громадської думки під час виборчого процесу; *електоральний менеджмент* – це чинник управлінського процесу, спрямований на підготовку й проведення виборів до представницьких органів влади із застосуванням мережових електоральних комунікацій; *публічна кіберсоціалізація* – це чинник демократизації, що полягає у формуванні особистої компетенції щодо сутності мережових електоральних комунікацій задля успішної адаптації до кіберпростору, здатності оцінювати отриману інформацію, визначити її характер, адекватно реагувати на деструктивні підходи до комунікації в Інтернет-мережі, розрізняти технології маніпулювання, використовувати можливості для розширення форм участі в електронному електоральному процесі;

– тенденції із запровадження в Україні провідного світового досвіду з формування участі громадян до електоральної комунікації та публічної кіберсоціалізації шляхом забезпечення якісної фасилітації й інтеграції особистості до кіберпростору в умовах цифрової демократії України;

– дослідження перспектив запровадження електронних виборів в Україні, що сприятиме реалізації волевиявлення громадян шляхом електронного голосування та прозорому електронному підрахунку голосів як оптимальним і раціональним варіантам удосконалення виборчого процесу в системі багаторівневого публічного управління України.

На основі аналізу джерельної бази автору вдалось: на основі вивчення наукової літератури здійснити аналіз еволюції виборчого процесу на різних етапах історичного розвитку державотворення; дослідити та систематизувати джерельну базу та уточнити понятійно-категорійний апарат дослідження у сфері публічного управління; з'ясувати наукові підходи щодо вивчення механізмів удосконалення виборчого процесу, які сприятимуть їх класифікації у сфері знань “Публічне управління та адміністрування”; охарактеризувати механізми удосконалення виборчого процесу в Україні, виокремивши інструменти та технології їх реалізації в системі багаторівневого публічного управління України; вивчити та узагальнити кращий світовий досвід із удосконалення виборчого процесу на різних рівнях та встановити можливості його адаптації засобами інтегративного моделювання в Україні; обґрунтувати перспективи введення електронних виборів та розробити науково-практичні рекомендації органам державної влади та інститутам громадянського суспільства щодо їх запровадження в умовах цифрової демократії в Україні.

Теоретичне значення дисертаційного дослідження вбачається у тому, що автором комплексно розв'язано наукове завдання що полягає у обґрунтуванні є теоретико-методичних засад розробки механізмів удосконалення виборчого процесу в Україні та надання науково-практичних рекомендацій стосовно перспектив імплементації досвіду провідних країн світу із запровадження електронних виборів у систему багаторівневого публічного управління України.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що розроблені й обґрунтовані в дисертації наукові положення можуть бути використані в практичній роботі органів місцевого самоврядування, під час ініціювання змін до законодавства України у сферах місцевого самоврядування, сприяння розвитку громадянського суспільства; у навчальному процесі закладів вищої освіти та підвищення кваліфікації відповідного кола осіб; у діяльності фахівців та науковців у галузі державного управління та місцевого самоврядування, які працюють над розв'язанням комплексу проблем щодо удосконалення виборчого процесу в Україні..

Висновки дослідження.

В результаті дисертаційного дослідження дисертантом отримані висновки, які відповідають поставленим завданням дослідження, що було досягнуто шляхом використання комплексу методів дослідження, як загальнонаукових, так і спеціальних, специфікою розглянутої джерельної бази, яка відповідала здебільшого практикам використання .

1. Автором визначено структуру механізмів удосконалення виборчого процесу, яка ґрунтується на інституціональному, структурно-функціональному та системно-процесуальному підходах, а також класифікацію у сфері знань “Публічне управління та адміністрування” – на базові та спеціальні.

2. Здійснено комплексний аналіз базових механізмів удосконалення виборчого процесу в Україні – державне управління, державне регулювання, адміністративний менеджмент, та спеціальних традиційних механізмів, які науково-методологічно обґрунтовані в державному управлінні — організаційно-правовий, політико-правовий, інституційний, інформаційний, комунікативний, фінансовий, кадровий, технологічний, виокремлено спеціальні сучасні механізми вдосконалення виборчого процесу – інституціональний, електоральний, ресурсний.

3. Характеризуючи інституціональний механізм, відзначено наявність історичного досвіду з питань нормативно-правового, організаційного та фінансово-економічного забезпечення виборчого процесу, які провокують виникнення суспільно-політичних суперечностей, гальмують перехід держави на демократичний шлях розвитку.

4. Аналіз сучасної інституційної структури виборчого процесу в Україні виявив її застарілою, інерційною в порівнянні з міжнародними стандартами, створеної для іншої соціально-економічної системи. Тому запропоновано інституціональний механізм спрямувати на подолання опору в здійсненні інституційних змін у структурі та повноваженнях суб'єктів виборчого процесу.

5. Розкрито інноваційні інструменти реалізації електорального механізму

– це електоральний маркетинг та менеджмент, фасилітація, краудсорсинг та інтернет-технології.

6. Здійснюючи характеристику ресурсного механізму на засадах інструментального підходу, автором визначено вплив фінансового, інформаційного, технологічного та кадрового компонентів на запобігання адміністративних, корупційних, економічних порушень у виборчому процесі.

7. Запропоновано краудфандингову технологію в удосконаленні виборчого процесу як одного із методів деолігархізування влади в Україні, забравши у неї такий ресурс, як гроші.

8. Визначено, що невід’ємною складовою виборчого процесу є публічна кіберсоціалізація, яка полягає у формуванні специфічних компетенцій виборців щодо мережових виборчих технологій. Успішна адаптація особистості до публічного кіберпростору розвиває здатність оцінити не лише отриману виборчу програму, визначити її характер (об’єктивний/суб’єктивний), адекватно реагувати на деструктивні підходи до комунікації в мережі (тролінг, атаки ботів), а також розрізняти технології маніпулювання у виборчому процесі.

9. Розкрито значимість проведення організаційно-методичних заходів у виборчому процесі, які потребують системного підвищення правової культури його учасників, удосконалення їх професійної підготовки.

10. Наголошено на важливості імплементації кращого міжнародного досвіду з проведення електронних виборів на різних рівнях, необхідності розробки моделі розвитку механізмів удосконалення виборчого процесу в Україні, що дозволило б мотивувати включення громадян до процесів вироблення державної політики у сфері публічного управління.

11. Запропоновано практичні рекомендації щодо підвищення ефективності функціонування механізмів удосконалення виборчого процесу в Україні.

Дисертація містить нові науково обґрунтовані теоретичні результати проведених здобувачем досліджень, що мають істотне значення для галузі знань “Публічного управління та адміністрування” та підтверджуються документами, які засвідчують проведення таких досліджень в органах публічної влади та управління, громадській організаціях, а саме:

Тернопільською обласною державною адміністрацією при розробці проекту Плану заходів щодо реалізації Концепції розвитку електронної демократії на 2019-2020 роки, схваленого Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 червня 2019 р. № 405-р; Івано-Франківською обласною державною адміністрацією при розробці методичних рекомендацій для професійного навчання державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування з питань нормативно-правового забезпечення виборчого процесу в органи місцевого самоврядування, об’єднанні територіальні громади Івано-Франківської області; Шосткинською міською радою при розробці принципів публічного адміністрування інформаційно-комунікаційного забезпечення виборчого процесу для удосконалення механізмів електронної демократії – відкритості, прозорості, доступності на виборах до місцевих рад; Чернігівським центром перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій у наданні методичної та інформаційно-

консультаційної допомоги слухачам з питань публічного адміністрування виборчого процесу до місцевих рад (жовтень, 2020), розв'язанні ситуативних вправ із застосуванням організаційно-фасилітативного підходу в умовах електоральної комунікації; Політичною партією “Громадський рух Миколи Томенка “Рідна країна” під час експертного супроводу виборчого процесу на території Київської області щодо налагодження взаємодії місцевої влади та громадян через посилення впливу діалогових комунікацій на громадську активність виборців.

Повнота викладення матеріалів дисертації в публікаціях та особистий внесок у них автора

Основні наукові результати дисертації висвітлено у 6 наукових публікаціях, розміщених у фахових виданнях, які розкривають її основний зміст, у тому числі: 5 статей у наукових фахових виданнях України з державного управління, одна стаття в зарубіжному науково-періодичному виданні.

Крім того, опубліковано 16 тез у матеріалах науково-практичних конференцій, що свідчить про висвітлення основних результатів дослідження у відкритих джерелах. Публікації відповідають п.11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року №167.

Результати дослідження опубліковані в наукових виданнях особисто здобувачем, без участі у співавторстві з іншими науковцями, носять самостійний характер, крім одних тез у співавторстві з науковим керівником, у яких здобувачу належить частина публікації, присвячена проблематиці розуміння предмета дискусії, забезпечення узгодженості нормотворчої та правозастосовної діяльності у сфері інформації та комунікації в умовах здійснення виборчого процесу. Безпосередньо публікації висвітлюють кожен з елементів дослідження та дають в цілому сторонньому науковцю уявлення про спрямованість та завдання наукового дослідження.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам.

Дисертаційне дослідження аспіранта Михайлова Максима Олексійовича на тему “Механізми удосконалення виборчого процесу в Україні ” містить наукові положення, нові науково обґрунтовані теоретичні

результати проведених здобувачем досліджень, що мають істотне значення для галузі знань “Публічне управління та адміністрування”, а також свідчить про особистий внесок здобувача в науку та характеризується єдністю змісту. Відповідає вимогам пункту 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167.

Загальний висновок. З огляду на актуальність, новизну, важливість здобутих автором наукових результатів, їх обґрунтованість і достовірність, практичну цінність сформульованих положень і висновків, вважаємо, що дисертаційна робота Михайлова Максима Олексійовича на тему “Механізми удосконалення виборчого процесу в Україні” є самостійним, оригінальним, завершеним науковим дослідженням, у якому вирішено актуальне наукове завдання в галузі знань “Публічне управління та адміністрування” щодо спрямоване на обґрунтування теоретичних засад і розроблені практичні рекомендації щодо удосконалення виборчого процесу в Україні.

Таким чином, дисертаційне дослідження Михайлова Максима Олексійовича . на тему “Механізми удосконалення виборчого процесу в Україні” відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283) та пункту 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 167, а його автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань “Публічне управління та адміністрування”.

Рецензент:

д.держ.упр., доцент,
завідувач кафедри менеджменту
Чорноморського національного
університету імені Петра Могили

О.Ю. Стоян

ВІДГУК

доктора наук з державного управління, професора, професор кафедр обліку і аудиту Чорноморського національного університету імені Петра Могили Антонової Людмили Володимирівни , на дисертаційне дослідження Михайлова Максима Олексійовича тему “ Механізми удосконалення виборчого процесу в Україні ” на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань “Публічне управління та адміністрування”.

Виборчий процес є складовим елементом більш масштабного публічного управління та характеризує будь-яку демократичну державу. Відповідно, особливості організації та проведення цього процесу багато в чому залежить від діючої системи публічного управління в країні та усталених взаємин між складовими елементами політичної системи. Виборчий процес за своєю суттю являє собою процес боротьби за владу та її утримання. Отже, це є репрезентацією ініціативної діяльності усіх дієвих учасників політичної системи: органів публічної влади різних рівнів, політичних партій, ЗМІ, громадських організацій тощо. Метою цього виступає вплив на зміну всієї системи публічного управління починаючи формуванням представницьких органів влади та закінчуючи кадровими перестановками у виконуючих органах. Результатом можуть бути докорінні зміни парадигми політичного керівництва та масштабне реформування в усіх сферах суспільного життя. Базуючись на цьому, а також враховуючи те, що політичні процеси можуть бути достатньо динамічними, варто говорити про актуальність систематичних досліджень проблем виборчого процесу. Особливо слід звертати на питання організаційно-правового характеру, оскільки саме від цього залежатиме швидкість реакції органів публічної влади на можливі зміни у політичному середовищі.

Тому вважаємо, що дисертаційне дослідження **Михайлова Максима Олексійовича** тему “ **Механізми удосконалення виборчого процесу в Україні** ” тісно пов’язане з проблематикою визначення шляхів удосконалення виборчого процесу в Україні та розробкою моделі розвитку механізмів удосконалення виборчого процесу з точки зору гармонізації розвитку суспільно-владних відносин в системі багаторівневого публічного управління, проведенню електронних виборів в умовах цифрової демократії в Україні

Теоретичне узагальнення та аналіз механізмів удосконалення виборчого процесу, який покладено в основу визначення наукових підходів щодо еволюції виборчого процесу на різних етапах державотворення, зокрема таких як правознавчий, політологічний, інтегрований, організаційно-функціональний базове розуміння даного процесу в кореляції з суспільно-політичними та адміністративно-територіальними перетвореннями.

Дисертаційне дослідження є узагальненням наукових розробок, в якому надано обґрунтування та розробка теоретико-методичних і практичних засад механізмів удосконалення виборчого процесу в Україні у системі багаторівневого публічного управління України.

Дисертаційна робота містить чітко виражені ознаки наукової новизни.

уперше:

- запропоновано модель реалізації механізмів удосконалення виборчого процесу, ядром структурної побудови якої є спеціальні сучасні механізми – інституціональний, який забезпечує інституціоналізацію комплексу заходів і процедур на всіх стадіях виборчого процесу та їх легітиматизацію; електоральний, що сприяє залученню громадян до участі в мережових електоральних комунікаціях, формуванні публічної кіберсоціалізації до кіберпростору; ресурсний, що передбачає фінансове, інформаційне, кадрове, технологічне забезпечення виборчого процесу, підвищення правової культури та розвиток професіоналізації суб'єктів участі в ньому, та проєкт Комплексної програми підготовки учасників виборчого процесу з формування цифрових компетентностей державних і недержавних суб'єктів участі та підвищення рівня цифрової грамотності населення;

удосконалено:

- класифікацію наукових підходів дослідження механізмів удосконалення виборчого процесу, зокрема: інституціонального, структурно-функціонального, системно-процесуального, інструментального, синергетичного, що розширюють можливості їх застосування для прийняття рішень на інституціональному, управлінському та технологічному рівнях;

- інструментарій реалізації спеціальних сучасних механізмів удосконалення виборчого процесу в Україні, зокрема: електоральний маркетинг та електоральний менеджмент, фасилітація, краудсорсинг, краудфандинг, Інтернет-технології, які сприяють реалізації електорального та ресурсного механізмів, взаємодіючи між різними сегментами соціального та політичного середовища щодо запровадження спільних намірів у суспільстві з удосконалення виборчого процесу – це наявність конвенційного договору, низки консенсусів, протистояння маніпулятивним технологіям, відтворення транспарентності, прозорості фінансування виборчого процесу з метою деолігархізування влади в Україні;

- підхід до проведення системного аналізу теоретико-методологічних засад механізмів удосконалення виборчого процесу, який покладено в основу наукових підходів дослідження еволюції та історичних аспектів становлення виборчого процесу на різних етапах державотворення та класифікації механізмів на базові та спеціальні, що забезпечило їх структурно-функціональну характеристику у системі багаторівневого публічного управління;

дістали подальший розвиток:

- понятійно-категорійний апарат дослідження, зокрема в частині введення в науковий обіг авторських дефініцій: «електоральний маркетинг», «електоральний менеджмент», «публічна кіберсоціалізація», які запропоновані для реалізації електронного урядування та цифрової демократії у виборчому процесі. Під електоральним маркетингом розуміємо систему певних стратегій, інструментів, прийомів і методів, застосування яких спрямоване на вивчення громадської думки під час виборчого процесу; електоральний менеджмент – це чинник управлінського процесу, спрямований на підготовку й проведення

виборів до представницьких органів влади із застосуванням мережових електоральних комунікацій; публічна кіберсоціалізація – це чинник демократизації, що полягає у формуванні особистої компетенції щодо сутності мережових електоральних комунікацій задля успішної адаптації до кіберпростору, здатності оцінювати отриману інформацію, визначити її характер, адекватно реагувати на деструктивні підходи до комунікації в Інтернет-мережі, розрізняти технології маніпулювання, використовувати можливості для розширення форм участі в електронному електоральному процесі;

- тенденції із запровадження в Україні провідного світового досвіду з формування участі громадян до електоральної комунікації та публічної кіберсоціалізації шляхом забезпечення якісної фасилітації й інтеграції особистості до кіберпростору в умовах цифрової демократії України;

- дослідження перспектив запровадження електронних виборів в Україні, що сприятиме реалізації волевиявлення громадян шляхом електронного голосування та прозору електронному підрахунку голосів як оптимальним і раціональним варіантам удосконалення виборчого процесу в системі багаторівневого публічного управління України.

На основі вивчення наукової літератури вдалося здійснити аналіз еволюції виборчого процесу на різних етапах історичного розвитку державотворення; уточнити понятійне поле та систематизувати джерельну базу дослідження у сфері публічного управління; з'ясувати наукові підходи щодо вивчення механізмів удосконалення виборчого процесу, які сприятимуть їх класифікації у сфері знань “Публічне управління та адміністрування”; охарактеризувати механізми удосконалення виборчого процесу в Україні, виокремивши інструменти та технології їх реалізації в системі багаторівневого публічного управління; вивчити та узагальнити кращий світовий досвід із удосконалення виборчого процесу на різних рівнях та встановити можливості його імплементації в Україні; обґрунтувати перспективи введення електронних виборів та розробити рекомендації органам державної влади та інститутам громадянського суспільства щодо їх запровадження в умовах цифрової демократії в Україні.

Теоретичне значення дисертаційного дослідження вбачається у тому, що автором комплексно розв’язано прикладне наукове завдання, що полягає у обґрунтуванні та розробці теоретико-методичних і практичних засад механізмів удосконалення виборчого процесу в Україні у системі багаторівневого публічного управління України.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що розроблені й обґрунтовані в дисертації наукові положення можуть бути використані в практичній роботі органів місцевого самоврядування, під час ініціювання змін до законодавства України у сферах місцевого самоврядування, сприяння розвитку громадянського суспільства; у навчальному процесі закладів вищої освіти та підвищення кваліфікації

відповідного кола осіб; у діяльності фахівців та науковців у галузі державного управління та місцевого самоврядування, які працюють над розв'язанням комплексу проблем щодо удосконалення виборчого процесу.

Висновки дослідження.

В результаті дисертаційного дослідження дисертантом отримані висновки, які відповідають поставленим завданням дослідження, що було досягнуто шляхом використання комплексу методів дослідження, як загальнонаукових, так і спеціальних, специфікою розглянутої джерельної бази, яка відповідала здебільшого практикам удосконалення виборчого процесу, а також містила основні теоретичні аспекти. В свою чергу, отримані результати дослідження генерують нове теоретичне підґрунтя для удосконалення виборчого процес та імплементації кращого міжнародного досвіду з проведення електронних виборів на різних рівнях

Дисертація містить нові наукові положення, а саме:

1. Автором визначено структуру механізмів удосконалення виборчого процесу, яка ґрунтується на інституціональному, структурно-функціональному та системно-процесуальному підходах, а також класифікацію у сфері знань “Публічне управління та адміністрування” – на базові та спеціальні.

2. Здійснено комплексний аналіз базових механізмів удосконалення виборчого процесу в Україні – державне управління, державне регулювання, адміністративний менеджмент, та спеціальних традиційних механізмів, які науково-методологічно обґрунтовані в державному управлінні — організаційно-правовий, політико-правовий, інституційний, інформаційний, комунікативний, фінансовий, кадровий, технологічний, виокремлено спеціальні сучасні механізми вдосконалення виборчого процесу – інституціональний, електоральний, ресурсний.

3. Характеризуючи інституціональний механізм, відзначено наявність історичного досвіду з питань нормативно-правового, організаційного та фінансово-економічного забезпечення виборчого процесу, які провокують виникнення суспільно-політичних суперечностей, гальмують перехід держави на демократичний шлях розвитку.

4. Аналіз сучасної інституційної структури виборчого процесу в Україні виявив її застарілою, інерційною в порівнянні з міжнародними стандартами, створеної для іншої соціально-економічної системи. Тому запропоновано інституціональний механізм спрямувати на подолання опору в здійсненні інституційних змін у структурі та повноваженнях суб'єктів виборчого процесу, забезпечуючи взаємодію між різними сегментами соціального та політичного середовища через низку консенсусів, запровадження конвенційного договору в суспільстві щодо спільних намірів з удосконалення виборчого процесу. Це дозволить створити сучасну структуру електорального середовища, відтворити транспарентний процес та протистояти маніпулятивним технологіям у виборчому процесі.

5. Розкрито інноваційні інструменти реалізації електорального механізму – це електоральний маркетинг та менеджмент, фасилітація, краудсорсинг та інтернет-технології. Ці інструменти здатні трансформувати інноваційні підходи удосконалення виборчого процесу в системі багаторівневого публічного управління для протистояння електоральному абсентеїзму, що є індикатором нестабільності політичної та соціально-економічної системи, недовіри людей до владних інститутів, делегітимізації влади; електоральному антиінтелектуалізму, що пов'язаний з відсутністю компетенцій і знань для здійснення раціонального вибору.

6. Здійснюючи характеристику ресурсного механізму на засадах

інструментального підходу, автором визначено вплив фінансового, інформаційного, технологічного та кадрового компонентів на запобігання адміністративних, корупційних, економічних порушень у виборчому процесі. Доведено, що посилення євроінтеграційного напрямку у вітчизняній публічній політиці сприяло вирішенню питання державного фінансування політичних партій.

7. Запропоновано краудфандингову технологію в удосконаленні виборчого процесу як одного із методів деолігархізування влади в Україні, забравши у неї такий ресурс, як гроші. Створення антиолігархічної коаліції згенерує достатнє мотиваційне підґрунтя для наповнення виборчого бюджету самими виборцями.

8. Визначено, що невід'ємною складовою виборчого процесу є публічна кіберсоціалізація, яка полягає у формуванні специфічних компетенцій виборців щодо мережових виборчих технологій. Успішна адаптація особистості до публічного кіберпростору розвиває здатність оцінити не лише отриману виборчу програму, визначити її характер (об'єктивний/суб'єктивний), адекватно реагувати на деструктивні підходи до комунікації в мережі (тролінг, атаки ботів), а також розрізняти технології маніпулювання у виборчому процесі.

9. Розвиток професіоналізації суб'єктів участі у виборчому процесі є ще одним з важливих компонентів ресурсного механізму серед викликів і загроз на постійні зміни у виборчому законодавстві України. Розкрито значимість проведення організаційно-методичних заходів у виборчому процесі, які потребують системного підвищення правової культури його учасників, удосконалення їх професійної підготовки.

10. Наголошено на важливості імплементації кращого міжнародного досвіду з проведення електронних виборів на різних рівнях, необхідності розробки моделі розвитку механізмів удосконалення виборчого процесу в Україні, що дозволило б мотивувати включення громадян до процесів вироблення державної політики у сфері публічного управління.

11. Запропоновано практичні рекомендації щодо підвищення ефективності функціонування механізмів удосконалення виборчого процесу в Україні. Встановлено, що вітчизняна практика ще не володіє значним досвідом розроблення та імплементації практичних інструментів впровадження та реалізації у сфері публічного управління та адміністрування. Розроблена модель розвитку механізмів удосконалення виборчого процесу сприяла обґрунтуванню науково-практичних рекомендацій органам влади, інститутам громадянського суспільства щодо гармонізації розвитку суспільно-владних відносин в системі багаторівневого публічного управління, проведенню електронних виборів в умовах цифрової демократії в Україні.

Дисертація містить нові науково обґрунтовані теоретичні результати проведених здобувачем досліджень, що мають істотне значення для галузі знань “Публічного управління та адміністрування” та підтверджуються документами, які засвідчують проведення таких досліджень в органах публічної влади та управління, громадській організаціях, а саме:

Тернопільською обласною державною адміністрацією при розробці проекту Плану заходів щодо реалізації Концепції розвитку електронної демократії на 2019-2020 роки, схваленого Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 червня 2019 р. № 405-р; Івано-Франківською обласною

державною адміністрацією при розробці методичних рекомендацій для професійного навчання державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування з питань нормативно-правового забезпечення виборчого процесу в органи місцевого самоврядування, об'єднанні територіальні громади Івано-Франківської області; Шосткинською міською радою при розробці принципів публічного адміністрування інформаційно-комунікаційного забезпечення виборчого процесу для удосконалення механізмів електронної демократії – відкритості, прозорості, доступності на виборах до місцевих рад; Чернігівським центром перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій у наданні методичної та інформаційно-консультаційної допомоги слухачам з питань публічного адміністрування виборчого процесу до місцевих рад (жовтень, 2020), розв'язанні ситуативних вправ із застосуванням організаційно-фасилітативного підходу в умовах електоральної комунікації; Політичною партією “Громадський рух Миколи Томенка “Рідна країна” під час експертного супроводу виборчого процесу на території Київської області щодо налагодження взаємодії місцевої влади та громадян через посилення впливу діалогових комунікацій на громадську активність виборців.

Повнота викладення матеріалів дисертації в публікаціях та особистий внесок у них автора

Основні наукові результати дисертації висвітлено у 6 наукових публікаціях, розміщених у фахових виданнях, які розкривають її основний зміст, у тому числі: 5 статей у наукових фахових виданнях України з державного управління, одна стаття в зарубіжному науково-періодичному виданні.

Крім того, опубліковано 16 тез у матеріалах науково-практичних конференцій, що свідчить про висвітлення основних результатів дослідження у відкритих джерелах. Публікації відповідають п.11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року №167.

Результати дослідження опубліковані в наукових виданнях особисто здобувачем, без участі у співавторстві з іншими науковцями, носять самостійний характер, крім одних тез у співавторстві з науковим керівником, у яких здобувачу належить частина публікації, присвячена проблематиці розуміння предмета дискусії, забезпечення узгодженості нормотворчої та правозастосовної діяльності у сфері інформації та комунікації в умовах здійснення виборчого процесу. Безпосередньо публікації висвітлюють кожен з елементів дослідження та дають в цілому сторонньому науковцю уявлення про спрямованість та завдання наукового дослідження.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам.

Дисертаційне дослідження аспіранта Михайлова Максима Олексійовича на тему “ Механізми удосконалення виборчого процесу в Україні ” містить наукові положення, нові науково обґрунтовані теоретичні результати проведених здобувачем досліджень, що мають істотне значення для галузі знань

“Публічне управління та адміністрування”, а також свідчить про особистий внесок здобувача в науку та характеризується єдністю змісту. Відповідає вимогам пункту 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167.

Загальний висновок. З огляду на актуальність, новизну, важливість здобутих автором наукових результатів, їх обґрунтованість і достовірність, практичну цінність сформульованих положень і висновків, вважаємо, що дисертаційна робота Михайлова Максима Олексійовича на тему “Механізми удосконалення виборчого процесу в Україні” є самостійним, оригінальним, завершеним науковим дослідженням, у якому вирішено актуальне наукове завдання в галузі знань “Публічне управління та адміністрування” щодо спрямоване на обґрунтування теоретичних засад і розроблені практичні рекомендації щодо удосконалення виборчого процесу в Україні.

Таким чином, дисертаційне дослідження Михайлова Максима Олексійовича . на тему “Механізми удосконалення виборчого процесу в Україні” відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283) та пункту 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 167, а його автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань “Публічне управління та адміністрування”.

Рецензент:

професор кафедр обліку і аудиту
Чорноморського національного
університету імені Петра Могили
д.держ.упр., професор

Л.В. АНТОНОВА